

dium des Textes die Datierungsfrage vielleicht lösen könnte. Und es wird der Schluss gezogen, dass, falls Heinr. Roos dennoch mit seiner Frühdatierung Recht haben sollte, der berühmte Grammatiker dann mit dem Kanzler Eriks des VI. nicht identisch sein könne.

2.

Har Valdemar 4. Atterdag i 1342 benyttet titlen: greve af Holsten og Stormarn?

Af

C. A. Christensen.

I Aalborgs ældste privilegium af 1342¹ tillægges der Valdemar 4. Atterdag en ganske enestaaende titel: *Valdemar af guds naade Danmarks og Sclauorum (sic) konge, hertug i Estland, greve i Holsten og Stormarn*. Denne titel er et unikum og forekommer i betragtning af Valdemars forhold til Holsten paa denne tid saa usandsynlig, at man straks fristes til at drage slutningen: dette privilegium kan ikke være ægte.

En nærmere undersøgelse af privilegiets overlevering gør én betænkelig ved denne slutning. Privilegiet findes i AM. 8° nr. 21, der, som Kofod Ancher udtrykker det, er »en kjøn Ansamling af Magistratens Paabudde i Aalborg« fra 16. aarh.² Hovedindholdet er bestemmelser om politiforanstaltninger, vedtægter vedrørende handel og næringsliv o. lign.³ Foruden disse bestemmelser fra 16. aarh. indeholder haandskriftet to tillæg med byens privilegier, det første privilegierne til og med Kristian 2., denne del slutter i modsætning til den efterfølgende med et sagregister; det andet indeholder privilegierne efter Kristian 2.s tid og indtil Frederik 2.s privilegium af 1570.

¹ Trykt Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love V, 278—82; P. C. Knudsen: Aalborg Bys Hist. I, 27; Danmarks Gl. Købstadlovgivning II, 271. Gengivet paa moderne dansk i Rismøller: Aalborg, 43.

² Lov Hist. II, 338.

³ Den fyldigste beskrivelse af haandskriftet er givet af H. D. Wulff i Samlinger til jysk Hist. og Topogr. II, 113 fig.

Denne deling af privilegierne bliver klar og indlysende, naar vi læser Kristian 3.s privilegium af 1546 og Frederik 2.s af 1570, i hvilke der siges, at originalerne til byens ældste privilegier blev ødelagt under Grevens Fejde¹. Inden denne ødelæggelse maa de dog være blevet afskrevet og afskrifter heraf omkr. 1550 indført i stadens bog, der nu er AM. 8° nr. 21.

Det ældste brev i den første del af samlingen er omtalte Valdemars privilegium af 1342. Originalen — eller den fingerede original — maa have været paa latin; hvis den er ægte, følger dette af sig selv, da privilegiernes sprog paa denne tid er latin, og hvis den er uægte, kan dette sluttes af vendingen *Sclauorum konge*, hvilket viser, at oversætteren af den nu foreliggende tekst ikke har vidst, at dette gengiver *Venders konge*². Denne oversættelse maa efter de sproglige vendinger dateres til tiden 1450—1500³.

Dette betyder, at dersom privilegiet er uægte, kan den fingerede original være fabrikeret under de første Oldenborgere. Bedømt som forfalskning maa det siges at være et vellykket stykke arbejde. Det er svært — bortset fra kongetitlen — at sætte fingeren paa noget konkret og sige, at dette kan ikke have staaet i et privilegium af 1342. Nærmest det mistænkelige kommer vel omtalen af »borgermestere og raad« i artikel 14, da eksistensen af borgmestre i Aalborg allerede 1342 er paafaldende tidlig i sammenligning med deres første forekomst i andre norrøjske købstæder. Paa den anden side nævnes de ogsaa i Slesvig i 1342⁴, og det kan ikke siges at være udelukket, at Aalborg, der i disse aar paa en maade var Valdemars hovedresidens, kan have faaet borgmesterinstitutionen paa samme tid som Slesvig. Privilegiet 1342 viser dernæst paa adskillige punkter saglig overensstemmelse med privilegiet for Viborg af 1440. Men heller

¹ P. C. Knudsen: Aalborg Bys Hist. I, 24—26.

² Den uforstaaelige artikel 16 skyldes efter al sandsynlighed ogsaa en daarlig oversættelse af en latinsk tekst.

³ Saaledes ogsaa dr. E. Kroman, udgiveren af Danmarks Gl. Købstadlovgivning, med hvem jeg har drøftet dette spørgsmål.

⁴ Danmarks Gl. Købstadlov. I, 56.

ikke heraf kan udledes noget bestemt. Som J. Hvidtfeldt har fremhævet, kan dette skyldes enten at Viborgprivilegiet 1440 er paaavirket af Aalborgprivilegiet 1342, eller at de begge for disse afsnits vedkommende har en fælleskilde i en nu tabt ældre kilde¹.

Det mest besynderlige ved privilegiet 1342 er i virkeligheden titlen: *greve af Holsten og Stormarn*. Den er højst besynderlig for 1342, men den er alt overvejet endnu mere besynderlig i et falskneri fra 1450—1500. Holsten og Stormarn kommer som bekendt først ind i den danske kongetitel med Oldenborgerne. Kristian 1.s titel inden 1460 lyder: *Danmarks (Sveriges), Norges, Venders og Goters konge, greve i Oldenburg og Delmenhorst* og efter 1460: *Danmarks, Sveriges, Norges, Venders og Goters konge, hertug i Slesvig, greve (senere hertug) i Holsten og Stormarn, Oldenburg og Delmenhorst*

Lad os nu overveje, hvad der maa være sket, dersom privilegiet 1342 er en forfalskning. Denne maa, da den eksisterende oversættelse er fra det 15. aarh.s anden halvdel, ogsaa høre denne tid til; den kan selvfølgelig ikke være yngre, og den kan paa den anden side heller ikke være ældre, da titlen, greve af Holsten og Stormarn, forudsætter begivenhederne i 1460. Falskneren — eller falsknerne — har da vidst, at af den dagældende kongetitulatur hørte *Sverige og Norge* ikke til i kong Valdemars titel og selvfølgelig heller ikke *Oldenburg og Delmenhorst*. Hertil hørte jo heller ikke megen historisk viden. Mere viden krævedes der derimod til at udelukke *Goternes konge*, da Valdemar benyttede denne titel siden 1361. Fremgangsmaaden har dog været korrekt, da Valdemar tildeles titlen *hertug i Estland*, en titel der hører tiden indtil 1346 til. Paa samme korrekte maade udelades titlen *hertug i Slesvig*, da denne titel paa Valdemars tid førtes af den sønderjyske hertuginie og først 1460 bliver optaget i den danske kongetitel.

Overfor denne historiske korrekthed er det nærmest ufatteligt, hvorledes falskneren har kunnet begaa denne lapsus at tildele Valdemar titlen *greve af Holsten og Stormarn*. Det er næsten

¹ Viborg Kobstads Hist. I, 27.

umuligt at forestille sig, at en ellers saa kyndig mand har kunnet overse, at denne del af titlen først optages i den danske konges titulatur med de vigtige begivenheder i 1460, begivenheder som maa have været samtidige eller næsten samtidige med falskneren selv.

Et andet ræsonnement fører til et lignende resultat, nemlig usandsynligheden af at der foreligger en forfalskning. I 1413 2. november stadfæstede Erik af Pommern kong Valdemars privilegier til Aalborg »eftersom deres brev udviser«, og lod sin stadfæstelse sigillatorisk forbinde med Valdemarprivilegiet¹. Heraf følger, at dersom det eksisterende Valdemarprivilegium er en forfalskning, maa det være underskudt for et ældre privilegium, og det kan næppe være andre end raadet i Aalborg selv, som har ansvaret for denne ombytning. Men hvis raadet — eller en af dets embedsmænd — foretager en bearbejdelse af Valdemarprivilegiet, var der et punkt, hvor der i hvert fald ikke var grund til at foretage ændringer, nemlig netop i kongens titel. Derfor skulle man slutte, at titlen, overtaget fra det ældre privilegium, maa være ægte. Men titlen er den væsentligste indvending, der kan rejses mod privilegiets ægthed, altsaa er man lige vidt.

Et tredje punkt kan fremhæves. Privilegiet gives til »os elskelige borgere og bymænd i Aalborg og Hasseris«. Denne sidestillen af Aalborg og Hasseris findes i intet privilegium fra 15. aarh. eller fra senere tid. Hasseris kendes fra mange dokumenter fra 15. aarh. som en landsby i st. Peders landsogn. Det ville derfor være mærkværdigt, om man i en forfalskning fra 15. aarh. skulle gøre et forsøg paa at hæve Hasseris til en ligestilling med Aalborg; det er mere sandsynligt, at Hasseris har haft en saadan stilling paa kong Valdemars tid, men at denne ordning senere er ændret.

Konsekvensen af disse betragtninger er, at man tvinges til

¹ Danmarks Gl. Kobstadlov. II, 274. Ægtheden af dette brev er der ingen grund til at betvivle. Det svarer ganske til andre af Erik af Pommerns stadfæstelser paa privilegier, fx. stadfæstelsen til Ribe 1410 12. marts, anf. værk II, 71.

at overveje, om privilegiet er ægte, om kong Valdemar virkelig i 1342 har benyttet titlen *greve af Holsten og Stormarn*.

Titlen førtes paa dette tidspunkt baade af Rendsborglinien og af Plønlinien af det Schauenburgske grevhus, repræsenteret henholdsvis af grev Gerhards sønner, Henrik og Klaus, og af grev Johan den milde. Kong Valdemars forhold til sidstnævnte, hans faders halvbroder, havde lige siden hans tronbestigelse i 1340 været godt, grev Johan støttede Valdemar i de første svære aar under hans diplomatiske og krigeriske sammenstød med Gerhardsønnerne¹. Endnu 1342 17. februar slutter han forbund med Lübeck mod deres fælles og kongen af Danmarks fjender². Disse fjender var greverne Henrik og Klaus af Holsten og kong Magnus af Sverige. I pinsen 1342 udløb den vaabenstilstand, der i efteraaret 1341 var sluttet mellem kongen og hans modstandere³, og krigen genoptoges for fuld kraft. Kong Valdemars marsk Frederik v. Lochen og Lybækkerne foretog i fællesskab et hærgningstogt gennem Holsten lige til Itzehoe og Dänischwohld. Dette togt synes at have været ret kortvarigt⁴, men i eftersommeren samlede de allierede en stor styrke i Lübeck, markgrev Ludvig af Brandenburg, Valdemars ven og svoger og Lübecks værneherre, sendte en hærstyrke, og markgrevens fader kejser Ludvig ydede aktionen diplomatisk støtte⁵. Over for denne truende situation opbød grev Henrik 17. august almindeligt landeværn i Holsten til forsvar mod fjenderne, »som kom for at ødelægge al Holstens land«⁶. Til krigeriske begivenheder kom det dog ikke. Allerede 13. oktober sluttede greverne Johan(!), Henrik og Klaus forlig med deres modstandere, saaledes at de egentlige stridspunkter henskødes til senere drøftelse og afgørelse⁷. Hvad de i det konkrete er gaaet ud paa vides ikke. Det

¹ Reinhardt: Valdemar Atterdag, 109.

² Lüb. UB. II, 680.

³ Detmar, ed. Grautoff I, 252.

⁴ Møllerup i Hist. Tidsskr. 4. rk. V, 14 flg.

⁵ Detmar I, 254; Lüb. UB. II, 686.

⁶ Schlesw.-Holst.-Lauenb. Urks. II, 108 flg.

⁷ Dipl. Svec. V, 123.

er bemærkelsesværdigt, at grev Johan, der begyndte krigen paa kong Valdemars og hans allieredes side, ved dens afslutning optræder som kongens modstander. Hvad der har været aarsag til hans omsving vides ikke, den 2. oktober omtaler han kong Valdemar som en fjende, der er i besiddelse af en umaadelig arrogance¹.

Hvis Aalborgprivilegiet er ægte, maa det være i denne situation, inden traktaten af 13. oktober, at Valdemar har taget titlen *greve af Holsten og Stormarn*. Lad os overveje, hvilke problemer en saadan adfærd ville rejse. De første til at protestere ville selvfølgelig være greverne selv; men da Valdemar var i krig med dem, ville deres protester i den givne situation være betydningsløse. Kong Valdemar var jo ogsaa i krig med kong Magnus af Sverige og udsteder 1342 10. august privilegium til Stralsund paa markederne i Skanør², skønt Skaane paa det tidspunkt tilhørte kong Magnus, og Valdemar 1341 3. januar højt og helligt havde lovet at respektere denne ordning til evig tid³. Paa samme maade spurgte han jo heller ikke Magnus om lov, da han i 1361 tog titlen *Goternes konge*.

Den næste til at protestere ville være grevernes lensherre. Men netop her var der et svagt punkt i grevernes stilling. Hvem var grevernes lensherre? Teoretisk set var det hertugerne af Sachsen-Lauenburg⁴, men de holstenske grever forsøgte netop i denne tid bevidst at stryge dette lensbaand af sig og havde undladt at »mute lenet«, I praksis opnaaede de herved en rigs-umiddelbar stilling, i teori var denne hverken anerkendt af kejseren eller hertugen⁵.

Men netop med det Sachsen-Lauenburgske hertughus havde Valdemar snævreste forbindelse; hertug Erik 2. var Valdemars kødelige fætter, dennes moder Elisabeth var søster til Valdemars moder Evfemia, begge døtre af Bugislavs 4. af Pommern. Og

¹ Hans. UB. II, 310.

² Dipl. Svec. V, 118.

³ Ibid., 4.

⁴ N. Falck: Handb. d. Schlesw.-Holst. Privatrechts II, 103.

⁵ G. Waitz: Gesch. v. Schlesw.-Holstein I, 265 og 378—80.

hertug Erik var en af de faa mænd, som Valdemar hele sit liv arbejdede venskabeligt sammen med¹.

Som forklaring paa Valdemars holstenske grevetitel i 1342 behøver man derfor kun at antage, at kongen og hertugen — eller hertugerne, der var flere linier, og der kan være tvivl om hvilken linie, der havde ret til at tildele forleningen — er blevet enige om, at lenet Holsten var et forbrudt len og at lensherren havde ret til at give Valdemar forlening herpaa. Det er muligt, at Valdemar i efteraaret 1342 virkeligt har kunnet tænke sig, at krigen ville medføre grevernes forjagelse; men det er ikke givet, at det har været hans endelige maal. Baade fra kongens og hertugens side kan det have været et politisk skaktræk, hvorved begge parter har regnet med at kunne vinde en position i deres kamp med greverne.

Konklusionen af disse betragtninger er derfor, at det er mere sandsynligt, at den enestaaende titel i Aalborgprivilegiet skyldes en ganske konkret politisk situation i efteraaret 1342 end en lapsus af en eller flere falsknere i det 15. aarh.

Zusammenfassung.

Der Titel, den König Waldemar IV Atterdag in dem von ihm der Stadt Aalborg im Jahre 1342 gegebenen Privilegium gebraucht, enthält einen einzigartigen Zusatz: comes Holsacie et Stormarie, der sonst niemals von einem dänischen König in diesem Jahrhundert verwendet wird. Und doch muss das Privilegium seiner Überlieferung nach als echt angesehen werden. Es muss daher angenommen werden, dass König Waldemar gleichzeitig mit dem Angriff auf die holsteinischen Gräfen Heinrich und Klaus in ihren Erbländern im Herbst 1342 durch seine freundschaftliche Verbindung mit dem sächsischen Herzoghause ausgewirkt hat, dass die alten dänischen Ansprüche auf Holstein wieder belebt werden konnten. Der scharfe Ausbruch des Grafen Johan III von Holstein, welcher am 2. Oktober 1342 in einem Brief an Stralsund von Waldemars »arrogancia enormis« spricht, obgleich er seit Waldemars Tronbesteigung 1340 bis tief ins Jahr 1342 eine Haupt-

¹ Reinhardt, 87—88.

stütze des Königs gewesen war, erhält damit eine besondere Beleuchtung. — Mit dem von Brandenburg herbeigeleiteten Waffenstillstand am 13. Oktober 1342 muss diese Episode in Waldemars Geschichte als abgeschlossen gelten.

3.

Christian Colbjørnsen som Højesteretsadvokat.

Af

Troels G. Jørgensen

Det Tidsrum, hvori Christian Colbjørnsen levede og virkede i København som en Forgrundsfigur i Danmark-Norges Retsliv, dækker hele den sidste Menneskealder af Rigernes Forening. Hans Virkefelter var disse tre: i Højesteret dels som Sagfører dels som Dommer, i Landbokommissionen, der udarbejdede de store Landboreformer, og i Danske Kancelli som Generalprokurør, der havde med Lovgivningen at gøre. Hans blivende og fremtrædende historiske Betydning knytter sig til det Arbejde han satte ind paa de to sidstnævnte Pladser. Under enestaaende gunstige Forhold fik han her Anvendelse for sin sjældne Evne til at skabe god og højst paakrævet Lovgivning. Paa dette Sted er det kun Hensigten at fremstille en Del af hans Virksomhed i Højesteret nemlig som Advokat i Retten.

Han var født 29. Januar 1749 paa Sørum Gaard i Romerike i Norge som Søn af en Regimentskvartermester, der hørte til den fra Krigen mod Karl XII fortjente Familie Colbjørnsen. Den danskfødte Amtmand Chr. Petersen, der var indgiftet i Familien, tog sig efter Faderens Død i 1761 af Christian, der kom i Latinskolen i Christiania og senere arbejdede hos Amtmanden, hvem han 1768 fulgte til tilsvarende Embede i Bergen. I København levede hans 4 Aar ældre Broder Jacob Edvard som juridisk Manuduktør; han blev i 1771 Højesteretsadvokat men Aaret efter overordentlig Professor i Retsvidenskab. Efter at den yngre Broder omkring 1771 var kommen til Byen, tog Jacob Edvard sig af hans Undervisning. I Juli 1773 blev han juridisk Kandidat